

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj IX.

V sredo 17. grudna (ranozimna) 1851.

List 51.

Kako se pomanjkanju nastelje ubraniti? *)

Zgodni sneg je zapadel letos steljo v gojzdih, ktero si kmetovavci večidel še le okoli sv. Ošpete domú spravljajo. Povsod tožijo kmetje nad tem pomanjkanjem, ki bo toliko težavši, dalje ko bi utegnila snežna zima terpeti. Če je tudi slame letos veliko bilo, potrebuje kmet slamo drugod.

Treba je tedaj misliti, kako naj bi se kmetje pomanjkanju stelje, saj kolikor je moč, ubranili.

Ponudimo jim tele svéte za silo:

Pred vsim naj kmetje skerbijo, da so hlevi gorki, ker z gorkoto hleva se prihrani veliko stelje, ktera od nog gori živini gorkoto daje. Ker pa letos živina po stelji ne bo mogla potrebne gorkote dobivati, je treba, da je živina od drugod dobiva, namreč po dobro zapertih gorkih hlevih, da sapa skoz nje ne piše, in če je moč, da se slama, butare in druge reči zunej okoli hleva naložé. — S samo gorkoto brez stelje ne bo scer živina gnoja delala, to je res — ali saj to se obvarje, da živina po mrazu ne hujša, ob mleko ne pride itd. in tudi to je potrebno.

Da se pa živina brez stelje, kar je moč, snažna in zdrava ohrani, je treba blato večkrat na dan spod nje pomesti, in ga tudi bolj pogostama iz hleva skidati. Blato in gnojnica naj se spravlja na gnojniše.

Ko bi bili naši hlevi tako pametno narejeni, kakor so hlevi Švajcarski, bi lahko kravjek v žleb pometali, ga z vodo polili, z metlo vùn pometli, in v zidanih jamah ali kadéh ga spravljali in si tako veliko gnojnice nabrali, ktera je za polje in travnike nar boljši gnoj, zlasti če se ji nekoliko železniga vitriola (Eisen-vitriol) pridene in pridno pomeša. Na to vižo si prihranijo Švajcarski kmetje veliko stelje, in vunder jim gnoja ne manjka.

Ker so v hlevih tla kamnitne, naj se živini saj čez noč enmalo stelje nastelje, gnoj pa naj se zjutraj iz stelje odpravi, in s to osnaženo steljo naj se spet drugo noč nastelje.

Ima kmet peska, šote (Torf), bičja, ločja, se da vse to za steljo dobro porabiti.

Pesek, naj bo kakoršne koli sorte: kremenast ali apnén, se nasuje kaka 2 ali 3 palce na debelo po hlevu, in verh njega se zamore (pa to ni ravno treba) ponoči nekoliko slame nastlati.

Je v hlevih toliko prostora, da se v njih zamore pesek na kup spraviti, da se ogreje, se ga po tem od tega kupa lahko vselej toliko raztrosi po hlevu, kolikor je potreba.

Je pesek po scavnici (gnojnici) premočen, se mora iz hleva spraviti in z novim nadomestiti.

Kjer ni peska, se zamore na mesto njega tudi

bolj pešena perst vzeti; tode ta se mora bolj na debelo nasuti in večkrat premeniti. Suha ruša je prav dobra.

Peska, peskaste persti ali šote se potrebuje vsaki dan za odrašeno govedo 1 do 2 kočna čevlja (Kubik-Fuss), za mlado govedo tretji del, za ovce ali koze peti ali osmi del imenovane mere.

Kdor pa vsak dan saj po večjim suho blato (gnoj) iz tega peska ali šote strebiti da, bo le polovico imenovane mere potreboval in živina bo na suhim ležala.

Nikdar pa naj se ilovnata zemlja za steljo ne jemlje, ktera po scavnici strašno blato v hlevu naredi in živino ognjusi.

Belkasti apnén lapor ali apnén soldán (weisslicher Kalkmergel) je pa dober za steljo; to pa se že tako razume, da se smé le razpadeni (spersteneni) lapor vzeti. Kdor pa hoče, da mulapornaglo razpade ali spersteni, naj ga dene na kupe, — čez nekoliko časa naj ga s cepci enmalo pomlati, in imel bo persteniga laporja dovelj, prav dobriga za nasteljo.

Še bolji za steljo je pa šôta (Torf), ločje (Schilf), žaganje, pezdirje lanú, kjer jih zamore kmet za steljo dobiti.

Če pa kmet vsiga tega nima, kar smo dozdej priporočili za steljo, mu nič drugiga o sili ne ostane, kakor v gojzd iti po hojo za nasteljo. Da se pa z nar manjši škodo za hojovje hoja klesti *), naj se takole ravná:

1. Je kakošna jelovina za posekati namenjena ali že posekana, naj se pobere vse listje s tanjšimi véjicami vred za steljo.

2. Izmed dreves, od katerih se ima hoja za steljo oklestiti, naj se izvolijo le stareji (30—40 let stare), in le spodnje véje naj se oklestijo, ker te pri tako imenovani trebi gojzdov same odpadejo.

3. Véja naj se nikdar ne oklesti tikama debla, ampak za 2 ali 3 pavce naj je ostane na deblu, da — kakor gojzdnarji pravijo, drevesu kri ne odteče.

Hvala prešičje reje.

Reja goved in prešičev z obširnim pridelovanjem klaje za to rejo so reči, katerih naši kmetovavci v svojo lastno škodo še zmiraj premalo obrajtajo, vedno so le zamišljeni v žitne pridelke.

Zlasti zasluži prešičja reja veliko hvalo; naj bi se je kmetje bolj poprijeli.

Vsako leto se več prešičev potrebuje, in morebiti komaj tretji del si jih v naših deželah priredimo, vse druge dobivamo od drugod.

S klajo ali pičo, ki je krava srednje velikosti potrebuje, se redi, kakor skušnje učé, dvoje svinj; vzemimo le, da prav nisko rajtamo, da vsaka svinja dvakrat le po 5 prasét verže, dobí kmet vsako leto

*) Po tedniku Štajarske kmetijske družbe »Wochenblatt« imenovanim. Vred.

*) »Novice« so o tem pisale v 19., 20. in 21. listu letošnjiga leta. Vred.

od dveh svinj 20 prasét, ki mu gotovo veliko več dobička donesó, kot ena krava.

Prešičoreje se zamore mali kmetič ravno tako s pridam poprijeti, kakor veliki kmetovavec, in dokler se ne bojo vsi kmetovavci prešičje reje poprijeli, da bote živine obilo, jo bojo vedno tisti dobro zadeli, ki se bojo ž njo pečali.

Če bi kmetje le enmalo rajtati znali in bi si natanjko prerajtali: koliko dobička jim žito verže, in bi ta dobiček s tem primerili, ki bi si ga naklonili, ko bi namesto žita se bolj na deteljo in drugo klajo obernili in po tem več živine redili, gotovo se bojo prepričali, da jim klajoreja in živinoreja veliko več dobička donesete, kakor žito.

S tem se pa ne reče, da naj bi se žito popolnoma opustilo, ampak le to se svetje: naj bi kmetovavci svoje posestvo, če ga je le kolikanj kaj, na dvoje razdelili — polovico za žito, polovico za klajo.

Zdravilni svét za zimo.

Na prošnjo: naj bi zoper ozebljino rok ali nog v „Novicah“ kaj gotoviga svetovali, ker letos ljudje veliko po ozebljinah terpé, naznanimo, da je zoper to nadlogo mnogo zdravil. Meni se je po večkratnih skušnjah sledeče mazilo tudi takrat nar bolj poterdilo, ko so roke ali noge že ozebljine razpokane bile. Napravi se to mazilo takole: Kupi si štanovca (Steinöhl) 2 kvinteljca, kafre (v štupo stèrte) tretji del kvinteljca, in zmešaj to z 2 lotama prešičje masti dobro skupej v mazilo, katero dèni v piskerc s popirjem terdo zavezan, da kafra prehitro ne spuhti. Za tega voljo je tudi bolje, da si ne napraviš na enkrat veči mere tega mazila, in ga po potrebi raji vnovič narediš. Vzemi potem tega mazila toliko na enkrat, da si dobro pa rahlo vrišaš zjutraj in zvečer ozebljeno roko ali nogo, in če moreš, ozebljino potem povij s kosmato stranjo vate (Watta). O 3 dneh večidel začne ozebljina odjenjevati. Si hočeš pa v apoteki imenovano mazilo narediti dati, zapiši na listek popirja takole, R. Petrolei drach. duas, Camphor trit. scrup. unum, Unguent. cerei unc. unam. Misce in unguent. D. ad vitr. bene clausum. Sig. Ozebljinsko mazilo.

Apotekar se ti ne bo branil tega mazila tudi brez zdravnikoviga podpisa narediti, ker nima nič nevarniga v sebi.

Dr. Bl.

Velki zbor kmetijske družbe v Ljubljani.

(Dalje.)

Na versto so prišli potem predlogi in želje družbinih podružnic; pisma vsih so bile predbrane, njih dela v prid kmetijstvu podružnične okolice so bile z veseljem sprejete, in sklenjeno je bilo:

1) na predlog Kamniško-Smledniške podružnice: c. k. ministerstvo ojstriši postave prositi za varstvo sadnih vertov — po željah tudi družih podružnic slavnemu ministerstvu prošnjo predložiti: naj bi tako dobro izdelana in že dolgo silno zaželjena poljska postava kmalo v djanje stopila, ktera tudi varstvo sadnih vertov obseže; — Burgarjeva sejavnica in primerno število Pircovih bukev „Krajnskiga vertnarja“ se bo podružnici podelilo; — iz popisa revniga stana Tuhinske doline gosp. fajm. L. Dolinarja se je zvedilo, da je gorák studenec na potoku unkraj kovačnice na travniku, iz kteriga bi se morebiti dale toplice napraviti, če bi natanjčniš preiskanje izvira in stopnja toplote tega studenca to kazalo. Iz serca bi bilo želeti, da bi se ta gosp. fajmoštrov sprožek dalje gnal, ker bi — če bi se dale iz

studenca zdravilne toplice napraviti — bi to za celo okolico kaj koristno bilo, ker v prijetni kraj Kamniški že zdaj poleti mestnjani iz Ljubljane radi zahajajo, tolikanj več bi se jih zbiralo clo iz daljnih krajev, ako bi blizo tam toplice bile. Ker pa ta reč prav za prav ne sega v kmetijsko družbo, ampak v opravilstvo županijskih predstojnikov, bi bilo treba, da bi se ti možje te reči prav marljivo poprijeli, okrajni poglavar g. Pavič jim bo gotovo rad v vsim na roko šel: zvediti po preiskavi: ali bi se dale, toplice ondi napraviti ali ne. — Posnemanja vredne so skušnje g. Mihela Stare-ta, grajšaka v Mengšu, ki je njivo pol orala (joha) z nemško deteljo ali metelko posejal, in s to klajo 6 goved skozi celo leto v hlevu preredit in si tako vès gnoj prideržal, ki ga živina sicer po spašnikih trosi. Gosp. fajmošter Arko v Vodicaš so naznanili, da so si nekteri pametni kmetje Vodiške fare jeseni, ko je slana ajdo smodila, na polji mnogoverstno šaro rano zjutraj sožgali in tako velik dim napravili, ajdo slane obvarovali, kar so že zdavnej mnoge skušnje tudi v družih deželah za dobro poterdile.

2) Podružnica v Planini, ki se hvalevredno poganja za varstvo gojzdov, ki sedanji čas tako silo terpé, da, če bo to pokončevanje le še malo časa naprej šlo, v ondašnjih krajih clo nič lesa ne bo, je predložila zboru nasvèt: naj bi družba prosila ministerstvo za vpe-ljanje postave, kakoršno imajo že na Tiroljskim, po kateri naj bi se določilo, katero lesno blago se smé v Terst na prodaj peljati. Čeravno je tak nagled (Controlle) le pomoč o sili, kakor je g. Ulrich rekel, in je po prepričanji g. Galle-ta pred vsim željno pričakovane poravnave služnih pravic ali servitotov potreba, je bil vunder sklep enoglasin: da naj družba prošnjo Planinske podružnice pri slav. ministerstvu krepko podpira, poprej pa naj, po nasvetu deželnega g. poglavarja, v Tirolje popraša: kako se ondi ta reč osnova.

(Dalje sledi.)

Pogled v Černagoro.

(Konec.)

Černagorci živé prav družinsko kakor so živele ljudstva v starih časih patriarhov. Hišni oče — hospodar imenovan — je glava družine in vodnik vsih hišnih zadév. Starašina soseske je sodnik v vsih zadevah soseske, ki se bratstvo imenuje. Nar stareji mož eniga rodú (pleména) se imenuje glavvar, in je vodnik vsih zadev tistiga pleména. Več plemen, ki so si v žlahti, si združeno izvoli kneza (knjaza), ki ima nar višji oblast čez vse družinske in notranje zadeve. Pravdne reči se razsodijo v zborih hospodarov, starašin, glavvarjev in knjazov. O posebno imenitnih rečéh pridejo tudi vladika za svét poprašat. Tudi o hudih potrebah ga prosijo za pomoč, in samostan v Cetinji je posojilnica, kjer to in orožje ali kakošno drugo reč zastavijo, da se jim za potrebo denar ali kaj družiga posodi. — Černagorci opravijo brez vojakov; zato prav za prav v Černagori ni nobene armade. Ob časih sile in nevarnosti se en del ali vsi bojni možje v brambo pokličejo. Bojujejo se, kakor jim nar boljše kaže. Tako imenovana mala vojska, v kteri tu in tam nad sovražnika planejo, jim je nar ljubši. Da bi bili kakor drugi vojaki redovniga vojskovanja vajeni, ne more biti, ker, kakor smo gori rekli, Černagorci nimajo stanovitnih vojakov. Navadno orožje je dolga Albanska puša, s katero zna Černagorec tako streljati, da mu ni para, poleg te ima samokres (pistola) in hanžar (nož, kratkimu meču enak). Vsa Černagora ima le 4 topove, kteri pa malokdaj pridejo v vojsko. Zapovedniki bojnih trum se imenujejo šerdari.